

АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ТОКСИКОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Український науково-практичний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф (УНПЦ ЕМД та МК)
МОЗ України, м. Київ

Основою для забезпечення населення Російської Федерації спеціалізованою токсикологічною допомогою є мережа з 46 Центрів (відділень) гострих отруєнь у 41 території країни. В структурі Центрів поєднано лікувально-діагностичні (на госпітальному етапі), інформаційні, методичні, консультативні та статистичні функції.

За останні роки в Україні, як і в більшості розвинутих країн, спостерігається ріст захворюваності на гострі отруєння. За даними Всесвітньої федерації токсикологічних центрів, у світі відбувається формування токсичної ситуації, яка пов'язана з ростом числа отруєнь. Близько 5% від числа всіх звернень за невідкладною медичною допомогою у дорослих обумовлені гострими отруєннями і 2-5% — отруєннями у дітей [1—8].

Значна робота щодо реформування системи охорони здоров'я, впровадження страхової медицини та розробки діючої правової і нормативної бази проведена в Російській Федерації. Правові, нормативні документи та публікації науковців з цих питань, що проаналізовані в рамках даного дослідження [9-21], дають підстави для висновків щодо організаційно-функціональної структури токсикологічної служби Російської Федерації. Нормативно-правова та організаційна база функціонування токсикологічної служби до 1991 р. була спільною як для Російської Федерації, так і для України; також, приблизно, в рівних соціально-економічних умовах функціонує система охорони здоров'я. Тому ми вважаємо доцільним детально проаналізувати ор-

ганізаційно-функціональну структуру токсикологічної служби саме Російської Федерації з метою розробки сучасної нормативно-правової бази організаційної структури токсикологічної служби в Україні.

Організація першого в Росії токсикологічного Центру почалась в 1961 р. зі створення спеціальної виїздної токсикологічної бригади при Московській станції швидкої допомоги. В 1963 р. в Москві було створено Центр по боротьбі з отруєннями, що складався з відділу інформації, реанімаційного клінічного відділу, відділу гемодіалізу, хімічної лабораторії.

На теперішній час принципово важливе значення має створення 46 центрів (відділень) лікування гострих хімічних отруєнь на 41 території Російської Федерації, у яких розгорнуто 1235 токсикологічних ліжок. Функціонує Інформаційно-консультативний токсикологічний центр Мінздраву Росії. Посада лікаря токсиколога включена до номенклатури спеціальностей [9].

Клінічна служба. Основу клінічної служби складає спеціалізований центр гострих отруєнь, а основним фахівцем, що здійснює лікування отруєнь, є лікар токсиколог. Для забезпечення можливостей надання потерпілому медичної допомоги з використанням сучасних діагностичних і лікувальних технологій у центрі гострих отруєнь передбачено наявність таких підрозділів, як відділення реанімації й інтенсивної терапії, що має можливість для проведення комплексної детоксикації, приймальне і відділення гострих отруєнь для здійснення прийому, лікування і ре-

абілітації хворих з отруєннями, що не потребують інтенсивної терапії і детоксикації.

На відміну від наказу № 475 Мінздраву СРСР, виданого в 1980 р., що передбачає організацію центрів лікування гострих отруєнь у містах з чисельністю населення не менш 500 тисяч, сучасний підхід дозволив організувати спеціалізовані токсикологічні підрозділи у містах з меншою чисельністю населення. У таких населених пунктах створюються підрозділи, менші по числу ліжок і медичного персоналу, проте включають всі необхідні функціональні елементи — відділення гострих отруєнь. Вони здатні виконувати функції територіальних центрів (таблиця).

З огляду на наявність у Росії значної кількості суб'єктів Федерації з малою чисельністю населення, включаючи адміністративний центр (столицю), де організація спеціалізованого лікувального токсикологічного центру не є доцільною, завдання токсикологічної допомоги успішно вирішуються за допомогою інформаційного токсикологічного центру.

Інформаційно-консультативна токсикологічна служба. Інформаційно-консультативний токсикологічний центр/відділення (ІКТЦ) є новою для Росії формою спеціалізованої токсикологічної служби. Основною функцією ІКТЦ є цілодобове надання всім, хто потребує, консультативної допомоги, переважно по телефону, а також, у разі потреби, при виїзді на місце події. Саме це робить доступною та своєчасною консультацію лікаря токсиколога в самих віддалених куточках території країни. Відповідно до наказу МЗ РФ № 9 [12], ІКТЦ входить до складу центра гострих отруєнь, однак у столицях суб'єктів Російської Федерації з малою чисельністю жителів може бути організований у складі лікарні (республіканської, обласний), що здійснює лікування хворих з даною патологією, з покладанням на нього функцій центра.

Створення комплексу лікувального центру (відділення) гострих отруєнь і ІКТЦ дозволяє вирішувати такі важливі задачі, як участь у ліквідації медичних наслідків масових отруєнь, техногенних хімічних аварій і катастроф. При цьому кожне з підрозділів вирішує властиві йо-

Штатний розклад центра (відділення) гострих отруєнь Російської Федерації

Найменування відділень та посади	Центр гострих отруєнь (нас. 500 тис. і більше)	Відділення гострих отруєнь (до 500 тис. нас.)
Приймальне відділення		
Зав. відділенням, лікар токсиколог	1	—
Лікар токсиколог	5	2
Старша медсестра	1	—
Медична сестра	5	5
Медрегістратор	5	—
Молодша медсестра	5	5
Санітар для спостереження за психічними хворими і їхнього супроводу	5	—
Усього:	27	12
Відділення (палата) реанімації й інтенсивної терапії на 6 ліжок з малою операційною для екстреної детоксикації		
Зав. відділенням, лікар анестезіолог-реаніматолог	1	1
Лікар анестезіолог-реаніматолог	5	4
Лікар клінічної лабораторної діагностики	5	5
Старша медична сестра	1	-
Медична сестра	10	10
Фельдшер-лаборант	5	5
Сестра-господарка	1	-
Молодша медична сестра	5	5
Санітар для спостереження за психічними хворими і їхнього супроводу	5	0
Мала операційна для екстреної детоксикації		
Лікар токсиколог	5	5
Медична сестра	5	5
Молодша медична сестра	5	5
Технік по забезпеченню роботи	5	5
Усього:	58	50
Відділення гострих отруєнь на 25 ліжок		
Завідувач відділенням, лікар токсиколог	1	1
Лікар токсиколог	6	3,5
Лікар психіатр	1	1
Старша медична сестра	1	1
Медична сестра палатна	10	7,5
Медична сестра процедурного кабінету	1	—
Сестра-господарка	1	1
Молодша медсестра	10	10
Санітарка-буфетниця	2	7,5
Санітарка-прибиральниця	2	2
Санітар для спостереження за психічними хворими і їхнього супроводу	5	—
Санітарка процедурного кабінету	1	1
Усього:	41	26,5

Штатний розклад центра (відділення) гострих отруєнь Російської Федерації

Найменування відділень та посади	Центр гострих отруєнь (нас. 500 тис. і більше)	Відділення гострих отруєнь (до 500 тис. нас.)
Інформаційно-консультативне токсикологічне відділення		НЕМАЄ
Завідувач відділенням, лікар токсиколог	1	—
Лікар токсиколог	5	—
Медичний статистик	2	—
Санітарка-прибиральниця	2	—
Оператор ЕОМ	2	—
Усього:	12	—
Хіміко-токсикологічна лабораторія		
Завідувач лабораторією, лікар клінічної лабораторної діагностики	1	1
Лікар клінічної лабораторної діагностики	5	5
Старший лаборант	1	1
Медичний лаборант	5	5
Санітарка-прибиральниця	2	2
Усього:	14	14
Разом:	152 од.	102,5 од.
у т.ч. лікарський персонал	42	28,5
середній медперсонал	52	40,5
молодший медперсонал	51	28,5
інший персонал	7	5

му функції: центр (відділення) гострих отруєнь здійснює стаціонарну медичну допомогу потерпілим, ІКТЦ забезпечує інформаційну підтримку стаціонарів, станції швидкої медичної допомоги, служби медицини катастроф, надзвичайних ситуацій і органів керування охороною здоров'я (при необхідності). Крім того, відповідно до штатного розкладу, ІКТЦ має можливості направити на місце події консультанта токсиколога.

Визначення токсикологічної ситуації і профілактика гострих отруєнь.

Адекватне керування токсикологічною службою, її розвиток не можуть здійснюватися без постійного контролю токсикологічної ситуації в кожній території й у цілому по країні. Це необхідно, насамперед, для визначення потреби в токсикологічних ліжках у залежності від рівня захворюваності внаслідок гострих хімічних отруєнь, засобів специфічної фармакотерапії (антидотів), необхідності впровадження

нових лікувальних і діагностичних технологій у зв'язку з появою нових видів токсичних речовин. Своєчасне виявлення випадків гострих отруєнь високотоксичними хімічними речовинами й інформування про це відповідних органів і установ є невід'ємною частиною діяльності ІКТЦ по профілактиці гострих хімічних отруєнь.

Аналітична хіміко-токсикологічна лабораторна служба є обов'язковою складовою частиною спеціалізованого центра (відділення) гострих отруєнь у формі хіміко-токсикологічної лабораторії (ХТЛ), що має свого керівника (завідувача).

ХТЛ вирішує дуже важливу задачу — екстрену цілодобову прижиттєву ідентифікацію токсичних речовин в організмі потерпілого. У цьому аспекті ХТЛ не має аналогів, оскільки подібні лабораторії бюро судово-медичної експертизи, наркологічної служби мають інші цілі і не займаються проведенням екстрених цілодобових досліджень. У той же час, ХТЛ не виконує функції експертизи на наявність алкогольного

або лікарського сп'яніння й одурмашення, що пов'язано із специфікою розв'язування в обох випадках задач.

З огляду на необхідність оснащення сучасною складною і дорогою вартісною аналітичною апаратурою, спеціальної підготовки медичного персоналу, ХТЛ, як правило, організується в складі центру (відділення) гострих отруєнь і не дублюється іншими установами. Відповідно, вона виконує функції загальноміської лабораторії, проводячи дослідження з метою діагностики і диференціальної діагностики отруєнь для всіх стаціонарів території, що обслуговується центром лікування отруєнь.

У суб'єктах Російської Федерації з малою кількістю населення ХТЛ може бути організована як самостійний підрозділ республіканської (обласної) лікарні або в складі ІКТЦ, якщо такий організовано замість центру (відділення) гострих отруєнь.

Центр лікування гострих отруєнь (Центр) створюється в адміністративному центрі суб'єкта

Російської Федерації або в місті з населенням понад 1 млн. чоловік (з урахуванням населення прилеглих районів, прикріплених до нього на обслуговування). Центр організується на базі лікарні швидкої медичної допомоги, республіканської (крайової, окружної, обласної) або іншої багатопрофільної лікарні і є його структурним підрозділом.

Основними задачами Центра є організація і проведення профілактики і лікування гострих отруєнь хімічної етіології, інформаційно-консультативне обслуговування територіальної мережі лікувально-профілактичних установ даного суб'єкта Російської Федерації, інших зацікавлених організацій і населення, а також організаційно-методичне керівництво лікувально-профілактичними установами в наданні токсикологічної допомоги при гострій хімічній патології.

У даний час не всі суб'єкти РФ за своєю структурою, кількістю ліжок і оснащенням мають необхідні передумови й умови для організації Центра відповідно до наказу № 9 від 08.01.02 Мінздраву Росії. Насамперед це стосується тих територій, де мала чисельність населення і, відповідно, кількість випадків гострих отруєнь хімічної етіології є недостатніми для використання ліжкового фонду Центра з повним навантаженням [12].

Оптимальною в такому випадку є організація міжрегіонального Центра силами декількох суб'єктів РФ. Підставою для такого рішення є "Рекомендації Мінздраву Росії по створенню міжтериторіального спеціалізованого медичного центра" (лист МЗ РФ №2510/928-32 від 31.01.2000р.) [16]. Створення такого Центру сприяє більш продуктивному використанню засобів охорони

здоров'я суб'єктів РФ, раціональному використанню матеріально-технічних і кадрових ресурсів. Відповідно до зазначених рекомендацій, спільним рішенням органів управління охороною здоров'я сусідніх суб'єктів РФ організовуються міжрегіональні центри гострих отруєнь або покладається надання міжрегіональних функцій на існуючий в одній з територій регіону Центр гострих отруєнь.

Рішення про організацію міжрегіонального Центра оформлюється договором між органами управління охороною здоров'я базового і зацікавленого суб'єктів РФ. Договором визначаються положення про Центр, права та обов'язки сторін, принципи взаєморозрахунків за пролікованих хворих. До організації Центра й укладання договору можуть залучатися територіальні фонди обов'язкового медичного страхування відповідних суб'єктів Російської Федерації. З огляду на специфіку патології гострих хімічних отруєнь, договором визначаються контингент хворих, показання й умови госпіталізації хворих у Центр, а також інші можливі функції (інформаційно-консультативна допомога, організаційно-методична робота і т.п.), покладені на міжрегіональний центр.

У тих випадках, коли можливість організації міжрегіонального Центра відсутня, одним з варіантів вирішення проблеми є організація інформаційно-консультативного токсикологічного відділення з покладанням на нього функцій Центра. Це потребує незначних фінансових витрат у порівнянні з лікувальним Центром, щодо невеликої матеріальної бази і технічного оснащення.

Таким чином, в основі забезпечення населення РФ спеціалізова-

ною токсикологічною допомогою знаходиться мережа Центрів (відділень) гострих отруєнь, що з року в рік поширюється та вдосконалюється. В структурі зазначених Центрів поєднано лікувально-діагностичні (на госпітальному етапі), інформаційні, методичні, консультативні та статистичні функції. Необхідна кількість Центрів (відділень) та їх штатний розклад залежать від чисельності населення та площі суб'єкта Російської Федерації, який обслуговується Центром (відділенням). Але в будь-якому разі, незалежно від цих чинників, структура Центрів (відділень) повинна забезпечувати увесь необхідний обсяг токсикологічної допомоги (включати всі необхідні структурні елементи), що досягається створенням в окремих випадках міжрегіональних Центрів. Нормативно-правове забезпечення організаційно-функціональної структури токсикологічної служби Російської Федерації може бути використано для удосконалення нормативної бази токсикологічної служби в Україні.

Висновки

1. Основою для забезпечення населення Російської Федерації спеціалізованою токсикологічною допомогою є мережа Центрів (відділень) гострих отруєнь.

2. В структурі Центрів поєднано лікувально — діагностичні, інформаційні, методичні, консультативні та статистичні функції.

3. Необхідна кількість Центрів (відділень) та їх штатний розклад залежить від чисельності населення та площі суб'єкта Російської Федерації, який обслуговується Центром (відділенням).

ЛІТЕРАТУРА

1. *Элленхорн М. Дж.* Медицинская токсикология: диагностика и лечение отравлений у человека. Пер. с англ. М.: Медицина, 2003.— 2092 с.
2. *Зелинская Д. И.* О состоянии медицинской помощи детям и путях снижения младенческой смертности // Рос. вестн. перинатологии и педиатрии. — 1996. — № 5. — С. 12-16.
3. *Баранов А. А.* Состояние здоровья детей и подростков в современных условиях: проблемы, пути решения // Рос. педиатр. журн. — 1998. — № 1. — С. 5-11.
4. *Ваганов Н. Н.* Задачи первичной медико-санитарной помощи детям в свете концепции развития здравоохранения в России // Рос. педиатр. журн. — 1998. — № 5. — С. 5-9.
5. *Гойда Н. Г., Голубчиков М. В.* Концептуальні напрями вдосконалення медичної допомоги дитячому населенню України в сучасних умовах // Педіатрія, акушерство та гінекологія. — 1995. — № 4. — С. 3-5.
6. *Базилевич Я. П.* Сімейна медицина (завдання, принципи, моделі) // Лікування та діагностика. — 1997. — № 3. — С. 41- 45.
7. *Гойда Н. Г., Дудіна О. О., Ціборовський О. М., Мазур Т. М.* Проблеми переорієнтації педіатричної служби на первинну медико-санітарну допомогу // Педіатрія, акушерство та гінекологія. — 1999. — №4. — С.6.
8. *Барт Б. Я., Беневская В. Ф., Стадченко Н. А.* Врач общей практики — миф или реальность? // Терапевт. архив. — 1996. — № 1. — С. 8-11.
9. Организация работы центров (отделений) острых отравлений по ведению современных лечебно-диагностических и информационных

- технологий. / Метод. указания №2003\57. Министерство здравоохранения Российской Федерации. Информационно-консультативный токсикологический центр. — Москва, 2003. — 95 с.
10. Мерков А. М., Поляков Л. Е. Санитарная статистика. — Москва: Медицина, 1974. — 384 с.
 11. Применение ЭВМ для изучения заболеваемости населения / П. П. Макаров, Э. М. Ментор, О. М. Новиков, Н. Д. Романов. — Красноярск: МЗ РСФСР, 1968. — 236 с.
 12. О мерах по усовершенствованию организации токсикологической помощи населению РФ / Приказ МЗ РФ № 9. — Москва, 08.01.2002.
 13. Об аналитической диагностике наркотических средств, психотропных и других токсических веществ в организме человека / Приказ МЗ РФ № 289. — Москва, 05.10.1998.
 14. Об утверждении номенклатуры клинических лабораторных исследований / Приказ МЗ РФ № 64. — Москва, 21.02.2000.
 15. О системе мер по повышению качества клинических лабораторных исследований в учреждениях здравоохранения РФ / Приказ МЗ РФ № 45. — Москва, 07.02.2000.
 16. Рекомендации Минздрава России по созданию межтерриториального специализированного медицинского центра / Письмо МЗ РФ №2510/928-32. — Москва, 31.01.2000.
 17. О наркотических средствах и психотропных веществах / Федеральный закон. — Москва, 08.01.1998.
 18. О внедрении в промышленную эксплуатацию компьютерной информационно-поисковой токсикологической системы "POISON" в службу экстренной медицинской помощи при острых отравлениях / Приказ № 159 Минздравмедпрома России. — Москва, 23.04.1996.
 19. Химико-токсикологический анализ веществ, вызывающих одурманивание / Методические рекомендации МЗ РФ. — Москва, 1989. — 30 с.
 20. Симонов Е. А., Изотов Б. Н., Фесенко А. В. Наркотики. Методы анализа на коже, в ее придатках и выделениях / Методические рекомендации. Утверждены Постоянным комитетом по контролю наркотиков МЗ РФ., протокол № 3/71 от 21 июня 1999 г. — Москва, 2000. — 160 с.
 21. Методическая помощь по предотвращению случаев немедицинского использования наркотических и других сильнодействующих веществ среди курсантов / Методические рекомендации. Утверждены Медицинским управлением МВД РФ от 29.06.2001 и МЗ РФ от 05.06.2001. — Москва, 2001. — 80 с.

С. П. Борщев

АНАЛИЗ ОРГАНИЗАЦИОННО-ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ СТРУКТУРЫ ТОКСИКОЛОГИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Установлено, что основой для обеспечения населения Российской Федерации специализированной токсикологической помощью является сеть из 46 Центров (отделений) острых отравлений в 41 территориальных структурах Российской Федерации, в которых развернуто 1235 токсикологических коек. Центры осуществляют лечебно-диагностические (на госпитальном этапе), информационные, методические, консультативные и статистические функции.

S. P. Borschov

ANALYSIS OF ORGANIZATION AND FUNCTIONAL STRUCTURE OF TOXICOLOGICAL SERVICE OF RUSSIAN FEDERATION

Network of 46 Centers of acute poisonings in 41 country territories is base to supply of Russian Federation population of special toxicological aid. Treatment-and-diagnostic (on hospital step), information, methodical, consulting and statistical functions are combined in structure of Centers.